

Сакральні константи християнського храму

«Та не в рукотворених проживає Всевишній, як пророк говорить: Небо – престол мій, земля ж – підніжок ніг моїх. Який дім ви мені збудуєте, каже Господь, або яке місце мого відпочинку? Хіба то не моя рука створила те все?» (Діяння. 7, 48-50).

«Хіба ж не знаєте, що ваше тіло – храм Святого Духа, який живе у вас? Його ви маєте від Бога, тож уже не належите до себе самих. Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі!» (1 Кор. 6,19-20).

Частина I

Мал. 1. Одне з відомих зображень Великого Архітектора (дат. приблизно 1250 р.)

На відміну від буденного житла, семантика християнського храму має свої особливості. Його будівельна конструкція є одухотвореною й асоціюється з «Тілом Христовим» (1 Коринтян 12: 27), який своєю чергою, є «Головою тіла, Церкви. Він початок, первороджений з мертвих, щоб у всьому Він мав першенство» (Колосян 1:18). Оскільки храм є земним втіленням «небесного» і «нетлінного» «Тіла Христового», його пропорції мають бути досконалими, такими як «вибраний рід, священство царське, народ святий, люд власности Божої» (1 Петра 2:9).

Принципи сакральної архітектури. Сакральна архітектура втілює принцип вічності, оскільки храм, подібно космосу, наслідує ідею божественного прядку і гармонії. У теології Фоми Аквінського

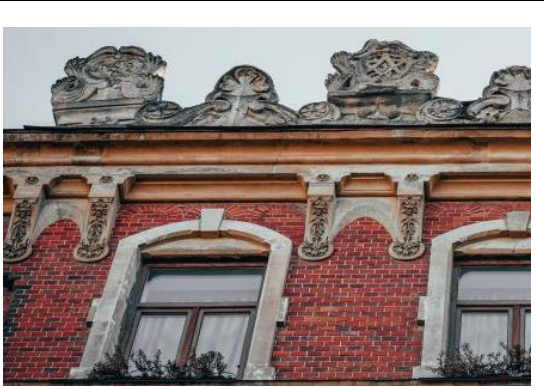
Творець уявляється як Великий Архітектор Всесвіту (мал. 1). Відтак зодчі¹ уподібнюються Творцю, а етапи будівництва храму наслідують творення світу. Будівельними матеріалами, з яких зводять храм, виступають основоположні субстанції Всесвіту: дерево, глина, вогонь, вода² і камінь. У цьому разі храм є живим, оскільки з таких самих компонентів створено тіло Адама (Буття 3: 17-19). Біблейські перекази тісно переплітаються з народними апокрифами про

¹ Походить від ст.-сл. зьдъчии, утворене від зьдъ – «оброблена глина, глиняна стіна», зьдати, зьдати – «створювати, будувати», яким відповідають ч. zed' – «стіна», болг. зид – «мур», зідам – «будую», серб., хорв. зід – «мур», зідати – «мурувати», слн. zíd – «мур», zídati – «мурувати»; споріднене з лит. žiēsti – «ліпити, формувати», žaĩdas – «піч», лтс. ziest – «обмазувати глиною», прус. seydis – «стіна» [2].

² Результатом поєднання глини, води і вогню є цегла, яка поряд із металом і склом виступає новою космогонічною субстанцією творення простору культури.

першу людину, яку Бог буквально виліпив з глини за «образом своїм і подобою» [1]. На відміну від тлінного тіла³, головним матеріалом храму залишається «нетлінний» камінь, який є міцним і твердим, тому асоціюється з «Тілом Христовим»: «Приступайте до Нього, до Каменя живого, дорогоцінного, що відкинули люди Його, але вибрав Бог. І самі, немов те каміння живе, будуйтеся в дім духовий, на священство святе, щоб приносити жертви духовні, приємні для Бога через Ісуса Христа. Бо стоїть у Писанні: Ось кладу Я на Сіоні Каменя вибраного, наріжного, дорогоцінного, і хто вірує в Нього, той не буде осоромлений!» (1 Петра 2: 4-6).

У цьому аспекті поєднання елементів Всесвіту нагадує алхімічний процес «великого діяння» (*opus magnum*), який складається з трьох стадій: розкладання – нігредо (*nigredo*), відродження – альbedo (*albedo*) та остаточної досконалості – рубедо (*rubedo*). Кожній із цих стадій відповідає певний колір: чорний, білий та червоний [3]. Вони позначають головні субстанції світу: землю, повітря, воду і вогонь, – а також послідовність творення світу: нігредо – стан первинного хаосу, альbedo – Божественне Слово («хай буде так ... і сталося так»), рубедо – результат творення.

		
Емблема з циркулями і молотами. М. Львів, будинок по вул. Д. Дудасєва 9 [4].	Фронтон Домініканського собору. м. Львів [5].	Житловий будинок по вул. Д. Дудасєва 9, м. Львів [5].
Мал. 2. Символи «вільних каменярів» на львівських будинках.		

Майстер, який будує храм, також уподібнюється Творцю, що пояснює доцільність тривалих очисних постів і молитов, що супроводжують цей процес. Будівництво храму стало метафорою для таємних організацій, які «будували новий світ», уподібнюючись божественним зодчим (мал. 2). Обробляючи камінь, майстер вбачає у ньому матерію, яка бере участь в удосконаленні світу лише в тому сенсі, що набуває форму, зумовлену Духом. Інструменти, які використовували для обробки грубої матерії: циркуль, молоток, зубило і кельма, – символізують божественні інструменти, які «формують» космос з безформної первинної матерії⁴. У цьому аспекті нагадаємо, що у давніх

³ Походить від п-сл. *tylo* – «тло»; як варіант від п-сл. *těнь* – «тінь»; споріднене з гот. *stains* – «камінь», гр. *стіа*, *стіов* – «камінець», *стіфос* – «купа», вірм. *t'in* – «виноградне зернятко». Можливим є також зіставлення з гр. *τέλος* – «завершення, виконання; мета».

⁴ Відповідні смисли вкладено у відомих твір І. Франка «Каменярі»:

«У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам згори, як грім, гримить:
"Лушайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод

міфологіях інструменти ототожнювалися з божественними атрибутами, що представлено у масонській емблематиці (мал. 1-2). Інструмент виходить за межі особистості, він не належить комусь конкретно, оскільки має небесне походження. Наприклад, молот вважався атрибутом східнослов'янського Перуна, скандинавського Тора чи германського Донера, який в руках боготворця виступає аналогом чоловічого активного принципу, що впливає на жіночий потенціал пасивної матерії.

На відміну від звичайного будинку, який намагалися розмістити ближче до води (низу), храми намагалися ставити на природних підвищеннях: «Дивись, зроби за тим зразком, що тобі на горі» (Вих 25: 40). Традиція будувати «ближче до неба» пов'язана з давніми практиками розміщувати святилища на вершинах гір, про що свідчить Святе Письмо: «Ти сказав, щоб я збудував храм на святій горі Твоїй і вівтар у місті проживання Твого» (Премудрості Соломона 9: 8), а також відомості з літописів і досліджень археологів.

Зв'язок «небесного» і «земного» проявляється в античній культурі. Кожен елемент храму, який мав геометричну конфігурацію, відбивав певний небесний принцип. Наприклад, давньогрецький храм Персефони мав вісімнадцять (18) колон усередині і тридцять чотири (34) по зовнішньому контуру, а сума множників становила шістсот дванадцять ($18 \times 34 = 612$). Відомо, що кожній літері грецького алфавіту відповідає певне число. Наприклад, $\alpha - 1$, $\beta - 2$, $\gamma - 3$, $\delta - 4$, $\varepsilon - 5$, $\zeta - 7$ і т. д. Числовий еквівалент ім'я верховного бога Зевса також складає шістсот дванадцять: $\zeta - 7$, $\varepsilon - 5$, $\upsilon - 400$, $\varsigma - 200$ ($7 + 5 + 400 + 200 = 612$). Грецький Зевс співвідноситься з римським Юпітером. В астрономії шістсот дванадцять відповідає кількості тижнів, протягом яких планета здійснює один оберт навколо Сонця, тобто складає один цикл Юпітера. Натомість сума доданків вісімнадцяти і тридцяти чотирьох дорівнює п'ятдесяти двом ($34 + 18 = 52$). Відомо, що п'ятдесяти двом відповідає кількості тижнів сонячного року. У давньогрецькій міфології числовий зв'язок верховного бога Юпітера – неба і матері-Землі трактується як зв'язок «божественного» і «людського», який простежується всюди. Планетарні символи Юпітера і Землі втілюють основні смислові категорії міфу, як от: життя – смерть, чоловіка – жінку, небо – землю, світло – темряву, вогонь – воду і т. п. [6].

Далі буде.